

Валентина Медведєва,

канд. іст. наук., ст. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Київ, Україна

ЗНАЧЕННЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ У КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ

Стаття присвячена дослідженню значення бібліотечно-інформаційних продуктів у науковій діяльності бібліотечних установ, аналізу теоретичної основи та практичного досвіду сучасних бібліотечних установ щодо відбору та надання доступу до інформаційних ресурсів. Проаналізовано основні напрями та шляхи подальшого вдосконалення інтеграції бібліотечних установ в інформаційний простір. Приділено увагу аналітичним аспектам роботи з інформаційними ресурсами в науковій бібліотечній установі.

Ключові слова: бібліотечні установи, бібліотечно-інформаційні продукти, бібліотечні інформаційні ресурси, наукові бібліотеки, інформаційне суспільство, бібліотечні установи в інформаційному суспільстві.

На сьогодні невід’ємним продуктом інтелектуальної діяльності сучасного суспільства є інформаційні ресурси.

У свою чергу, бібліотечні установи як інформаційні соціальні інститути інтенсивно здійснюють пошук новітніх напрямів продуктивної діяльності, розширюють своє функціонування, стають головною складовою всіх соціально значущих методик, які допомагають у подальшому розв’язанні нагальних проблем сучасного інформаційного суспільства.

Вивченню цієї тематики та розгляду актуальної проблеми організації модифікації інформаційних ресурсів надавали значну увагу у своїх наукових працях такі фахівці бібліотечної справи, як А. Соляник, Л. Костенко, В. Терешин, І. Курас, В. Мінкіна, М. Карташов, Ю. Столяров, А. Ванєєв та ін.

Метою цієї праці є дослідження значення бібліотечно-інформаційних продуктів у науковій діяльності бібліотечних установ.

Очевидно, що одна з провідних соціальних функцій бібліотечної установи – це задоволення інформаційних потреб сучасних користувачів та надання ще більш загальнодоступного для них масиву даних

і забезпечення бібліотечно-інформаційними продуктами та послугами тощо. Сьогодні ефективне функціонування кожного інформаційного продукту забезпечується його своєчасною інформативністю. Бібліотечно-інформаційні продукти, які необхідні для різноманітних категорій читачів бібліотечної установи, в основному є формою продуктивного впровадження нагальних для суспільства інформаційних потоків з відкритим доступом для замовників за допомогою фахових посередників або інформаційних фахівців-аналітиків. При цьому інформаційна функція бібліотечної установи шляхом тісного співробітництва із замовниками перетворюється в інформаційно-аналітичну діяльність. На базі широкодоступних бібліотечно-інформаційних ресурсів оперативно використовуються найсучасніші засоби передавання інформації, які спроможні змінювати першоджерела та значно економлять час. Крім того:

- адаптуються новочасні аналітичні методи перероблення інформації;
- створюються інформаційно-бібліографічні бази даних різноманітного спрямування;

- реалізовується комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань, при якому замовник одержує всі необхідні інформаційно-консультаційні послуги щодо свого запиту;

- бібліографічна інформація, насамперед як ключовий продукт інформаційного функціонування бібліотечної установи, поступово стає допоміжним засобом внутрішнього застосування [1].

Треба зазначити, що бібліотечна установа, опрацьовуючи методи оброблення інформації, якими здебільшого користується для проведення наукових досліджень, упорядковує власні матеріали, що можуть задовольнити інформаційний попит владних структур. Водночас інформаційно-аналітичні структури при бібліотечних установах стають ефективним та багатообіцяючим осередком інформаційного обороту сучасного суспільства. Це спричинено такими факторами:

- сталим поширенням інформаційного простору;
- інтенсивним подальшим збільшенням обсягу інформації, що актуалізує проблеми її структуризації та ефективного управління інформаційними масивами;

- надійною опорою на вже напрацьовані вагомні обсяги інформації, що зосереджені у фондах бібліотечних установ;

- відкритим доступом і зростаючими перспективами в управлінні масивами електронної інформації тощо [2].

У свою чергу, використання фондів наукової бібліотечної установи надає спроможність опрацьовувати інформаційно-аналітичні матеріали,

що розкривають суспільні події та процеси, розпочинаючи з коротких оперативних довідок і завершуючи широкими доповідями. Інформація, що розміщується в цих джерелах, може мати ґрунтовний чи прикладний, аналітичний чи оглядовий характер, відрізнятися за рівнем оперативності тощо. При цьому максимальний обсяг ґрунтовної наукової інформації охоплюють наукові монографії. Матеріали, викладені в наукових виданнях, наділено здебільшого прикладним характером. У щотижневиках, у тому числі ділових, більше аналітичної інформації, ніж у щоденних періодичних публікаціях [1].

Зокрема, розгляд першорядних напрямлень діяльності бібліотечних установ підкреслює те, що вони активно працюють у політичній, економічній, науковій, освітній сферах держави. У свою чергу, інформаційно-аналітичні підрозділи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – СІАЗ), Національна юридична бібліотека (далі – НЮБ), Фонд Президентів України (далі – ФПУ) – спрямовують свою роботу на задоволення інформаційно-аналітичних запитів користувачів усіх рівнів, суспільних товариств, економічних структур, наукових фахівців, які зацікавлені в суспільно-політичній, економічній тематиці тощо.

Фонд Президентів України, заснований Указом Президента України від 5 квітня 1996 р. № 244 (244/96) «Про надання Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського статусу національної», здійснює свою діяльність на правах науково-дослідного інституту і, як спеціальне бібліотечно-архівне зібрання, є ключовим центром, що забезпечує збирання, збереження та запровадження в науковий і культурний обіг документальних матеріалів, які віддзеркалюють державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України. Водночас Фонд Президентів України сприяє реалізації інформування владних структур з питань формування фондів, що відображують розвиток інституту президентства в Україні [3].

Спеціалізований зал публікацій ООН надає можливість одержати виняткові інформаційні матеріали з усіх спрямувань діяльності Організації Об'єднаних Націй. Фонд залу публікацій ООН включає урядові видання головних органів ООН щодо їхньої діяльності, а також публікації з різних проблем соціально-економічного розвитку, прав людини, уникання злочинності, піднесення освітнього рівня, науки та культури країни.

НЮБ сприяє акумуляції та продуктивному використанню документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що включають

правову інформацію, а також інші ресурси, схожі за своєю вагомою основою з правовими, які допомагають поліпшенню правотворчої діяльності в Україні, дослідженню громадської думки про ефективність правотворення.

СІАЗ займається підготовкою матеріалів, орієнтованих насамперед на задоволення інформаційно-аналітичних запитів і потреб органів державної влади та місцевого самоврядування. Особливим атрибутом інформаційно-аналітичної продукції СІАЗ є велика база посилань, що зорієнтовує користувача в масивах актуальної інформації.

Застосування фондів НБУВ надає можливість співробітникам СІАЗ розкривати нові місця інформації в спільному інформаційному полі, структурувати її та результативно використовувати для виробництва інформаційно-аналітичних продуктів, які найбільше сприяють задоволенню інформаційних потреб всіх користувачів [4].

При цьому підготовка необхідних інформаційно-аналітичних продуктів об'єднує дві форми роботи – науково-інформаційну, яка визначає оперативне інформування щодо ситуації або проблематичні питання на основі повсякденного моніторингу інформації, та інформаційно-аналітичну, що залежить від підготовки аналітичних матеріалів з окремих питань, які надають можливість скласти єдине уявлення про основну проблему, встановити причинно-наслідкові зв'язки, опрацювати точки зору фахівців, установити чинники впливу, перспективи розвитку, наслідки тощо.

За складом різноманітності публікацій СІАЗ надається можливість закріпити та продемонструвати всім користувачам різноманітні аспекти розвитку процесів, які виникають у сучасному суспільстві. Застосування фондів наукової бібліотечної установи надає можливість підготовлювати інформаційно-аналітичні матеріали, що деталізують події та процеси – не тільки з кількісного боку, а й з високоякісного.

Передусім організація формування бібліотечно-інформаційних продуктів розглядається в погодженні інформаційного попиту замовників з вигідними перспективами інформаційних джерел. Інформація, що розміщується в цих джерелах, розглядається насамперед під кутом зору реалізації конкретного визначеного завдання. Саме з таких позицій аналітики СІАЗ оцінюють визначення ступеня достатності, інформаційних потоків, концентрації інформації тощо.

Особливо цінною є оцінка інформації щодо достовірності та оперативності. Підвищенню ступеня об'єктивності й докорінності розгляду допомагає також підбір матеріалів з багатоманітних інформаційних витоків. Застосування подібних підходів надає можливість СІАЗ публі-

кувати інформаційно-аналітичні матеріали, спрямовані на задоволення вимог сучасних користувачів в отриманні системної, правдивої та оперативної інформації з різноманітних проблем.

Треба зазначити, що невід'ємним елементом діяльності з підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів СІАЗ є створення та наповнення повнотекстових баз даних (далі – БД). Було налагоджено формування анотованої бази даних «Події, факти, коментарі» за матеріалами періодики (центральні видання України, основні обласні газети, зарубіжні видання) та БД на матеріалах регіональної преси «Вісті з регіонів». БД сприяли відслідковуванню функціонування місцевих та центральних органів державної влади в кожній з областей України, аналізувати процеси, що відбуваються в регіонах тощо [1].

Значною популярністю в провідних владних структурах і місцевого самоврядування набуло інформаційно-аналітичне видання «Україна: події, факти, коментарі», присвячене висвітленню та розгляду найактуальніших подій соціального життя в економічній, політичній та соціальній галузях, розвитку вітчизняних взаємовідносин, питанням результативності державотворчого процесу в Україні.

Для підготовки більш широкого діапазону інформаційних продуктів для відповідних вимог органів державної влади в режимі «запит – відповідь» з проблематики піднесення вітчизняної економіки при інформаційному забезпеченні СІАЗ виконує підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів щодо потенційно припустимих тем у випереджувальному режимі з метою надання в майбутньому необхідного масиву даних у максимально короткі терміни. Це стосується підготовки експертного оцінювання, аналітичних довідок і передбачень з тієї проблематики, що найближчим часом може стати першорядною. Зокрема, СІАЗ займається підготовкою інформаційно-аналітичного бюлетеня «Прогнози», де висвітлено як становище країни в цілому (інакше кажучи, прогноз та перспективи розвитку, наукові рекомендації щодо вирішення різних завдань), так і аналіз перестрічних процесів прийняття рішень відповідними структурами (наприклад, органами державної влади), виконання таких рішень та ефективність їх застосування.

Використовуючи модернізовані технології в процесі підготовки окремих інформаційно-аналітичних продуктів, здійснюється оцифрування інформації з паперових носіїв за її конкретною тематикою. Наприклад, для випуску «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» скануються наукові джерела, які надходять до НБУВ, з питань національної безпеки [1].

СІАЗ активно користується такою формою дистантних послуг з обслуговування читачів, як надання вільного доступу до інформаційно-аналітичної продукції через веб-портал НБУВ у розділі «Аналітичні матеріали СІАЗ», який систематично наповнюється.

Водночас підготовлений СІАЗ інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів ЗМІ «Шляхи розвитку української науки» деталізує проблематику підвищення ефективності наукової діяльності, реформування української науки, представляє інформацію про досягнення національної науки та досвід розвитку наукових досліджень в іноземних державах. Інформаційно-аналітичний бюлетень «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» містить матеріали з питань перспектив розвитку соціальних мереж, проблем захисту даних, інформаційно-психологічного впливу мережевої комунікації на людину тощо [6].

Інформаційно-аналітичні матеріали СІАЗ є доступними на сайтах Центру досліджень соціальних комунікацій та СІАЗ. На сайті СІАЗ завжди є можливість одержати своєчасно новини щодо державного управління, правотворення, економіки, політичних партій, громадського життя, а також електронних технологій та інформаційного захисту. Зокрема, на порталі Центру досліджень соціальних комунікацій висвітлено інформаційно-аналітичні проекти підрозділів СІАЗ, монографічну літературу, наукові праці фахівців НБУВ тощо [7].

Треба наголосити на праці науковців над реалізацією відомчих науково-дослідних проєктів «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки», «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань». Крім того, здійснено наукові проєкти «Розвиток соціальних мереж у контексті забезпечення суспільної безпеки», «Інформаційні технології розвитку і захисту національного культурного простору», «Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України» та ін. [5].

У свою чергу, тематика наукових опрацювань пов'язана з перебігом інформатизації в Україні, організацією ефективного використання ресурсів інформаційної сфери тощо.

Отже, напрацьований досвід в інформаційно-дослідній діяльності забезпечує продукування аналітичної інформації шляхом розгляду суті інформаційних ресурсів щодо стану та тенденцій розвитку суспільних процесів на основі використання прогресивних підходів моніторингу й зростання її прогностичної складової. Це один з основних напрямів подальшого розвитку діяльності сучасних наукових бібліотечних установ.

Список використаних джерел

1. *Присяжна Л.* Бібліотечно-інформаційні продукти як складова інформаційної інфраструктури економічної сфери України / Л. Присяжна // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 469–481.

2. Звіт про НДР: Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства / В. М. Горовий, Т. Ю. Гранчак, Л. А. Чуприна [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – 59 с.

3. *Танатар Н.* Інформаційно-аналітичні ресурси із соціально-політичної проблематики: загальний огляд / Н. Танатар // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2011. – Вип. 30. – С. 25–32.

4. Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства / В. М. Горовий, Т. Ю. Гранчак, Л. А. Чуприна [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – 64 с.

5. Звіти про результати науково-дослідної роботи обговорили на вченій раді НБУВ [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського : веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2623>. – Назва з екрана.

6. *Терещенко І.* Бібліотечні продукти та послуги в соціальних медіа / І. Терещенко // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 217–225.

7. *Струнгар В. В.* Статистичний підхід до вивчення комунікації бібліотеки і користувача через соціальні медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/strungar_v._v._the_statistical_approach_to_studying_of_communication_of_library_and_the_user_through_social_media.pdf. – Назва з екрана.

References

1. Prysiazhna, L. (2013). Bibliotheco-informatsiini produkty yak skladova informatsiinoi infrastruktury ekonomichnoi sfery Ukrainy [Library and information products as a component of information infrastructure of Ukraine economic sphere]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 36, p. 469–481 [in Ukrainian].

2. Horovyi, V. M., Hbranchak, T. Yu., Chupryna, L. A. et al. (2006). Zvit

pro NDR: Informatsiino-analitychne zabezpechennia upravlinnia protsesamy reformuvannia ukraïnskoho suspilstva [Research and Development Report: Information and analytical support for managing the processes of reforming Ukrainian society]. Kyiv [in Ukrainian].

3. Tanatar, N. (2011). Informatsiino-analitychni resursy iz sotsialno-politychnoi problematyky: zahalnyi ohliad [Information and analytical resources on socio-political issues: a general overview]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukraïny imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 30, pp. 25–32 [in Ukrainian].

4. Horovyi, V. M., Hbranchak, T. Yu., Chupryna, L. A. et al. (2009). Rozvytok informatsiino-analitychnoi diïalnosti bibliotek u protsesi demokratychnykh peretvoren ukraïnskoho suspilstva [Development of libraries informational and analytical activity in the process of democratic transformations of Ukrainian society]. Kyiv [in Ukrainian].

5. Zvity pro rezultaty naukovo-doslidnoi roboty obhovoryly na Vchenii radi NBUV [Reports on the results of research were discussed during the meeting of NBUV Academician Council]. *Natsionalna biblioteka Ukraïny im. V. I. Vernadskoho: veb-sait – V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: Website*. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/node/2623> [in Ukrainian].

6. Tereshchenko, I. (2013). Bibliotechni produkty ta posluhy v sotsialnykh media [Library products and services in social media]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukraïny imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 36, pp. 217–224 [in Ukrainian].

7. Strunhar, V. V. Statystychnyi pidkhid do vvychennia komunikatsii biblioteky i korystuvacha cherez sotsialni media [Statistical approach to study communication between the library and the user through social media]. *seanewdim.com*. Retrieved from http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/strungar_v_v_the_statistical_approach_to_studying_of_communication_of_library_and_the_user_through_social_media_pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2019.

Valentina Medvedeva,

PhD (Social Communications), Senior Research,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1971-0347>

The Importance of Library Information Products in the Context of the Scientific Activity of Library Institutions

The article presents the study of the value of library and information products in the scientific work of library institutions, analysis of the theoretical basis and practical experience of modern library institutions in the selection and provision of access to information resources. The main directions and ways of further improvement of the integration of library institutions in the information space are analyzed. Special attention is paid to the analytical aspects of information resources applying in a scientific library institution.

The information function of the library institution through the close cooperation with customers is considered.

This function is transformed into informational and analytical activity, it presuppose that on the basis of widely accessible library and information resources the most modern means of information transmission are used, which are capable to change the primary sources and significantly save the time.

The attention is focused on the way in which library institution, while working out the methods of information processing, which, for the most part, are used for scientific research, organizes own materials that can satisfy authorities information demand. Information and analytical structures of library institutions become an effective and promising center for the information flow of modern society.

The primary focus of library institutions work is emphasized. It could prove how actively they work in political, economic, scientific, educational spheres of the state, in particular, the information and analytical divisions of V. I. Vernadsky National Library (NBUV) – Information and Analytical Support Service of State Authorities of SiAZ, National Law Library (NUB), Foundation of Presidents of Ukraine (FPU).

Attention is paid to the using of scientific library institution funds, which provides opportunity to prepare information and analytical materials that detail the events and processes, primarily, not only on the quantitative side, but also on qualitative one.

Keywords: library establishments, library and information products, library information resources, scientific libraries, information society, library institutions in the information society.